

Η Παιδαγωγός Ρόζα Ιμβριώτη

Αδαμοπούλου Ακριβή, Εκπαιδευτικός ΠΕ70
Παπαδημητροπούλου Παναγούλα, Εκπαιδευτικός ΠΕ60

Περίληψη

Η Ρόζα Ιμβριώτη γεννημένη στην Αθήνα το 1898 σπουδάζει στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανπιστημίου Αθηνών και συνεχίζει τις σπουδές της στο Βερολίνο και το Παρίσι. Το 1924 συμμετέχει στη μεταρρυθμιστική προσπάθεια στο Μαρασλειο συνδυάζοντας τις αρετές του σχολείου εργασίας και τη διαλεκτική οπτική στη διαλεκτική της ιστορίας. Λόγω των πρωτοποριακών διδακτικών πρωτοβουλιών κατηγορείται για υλιστική διδασκαλία και η κατηγορία αυτή αποτελεί αφορμή των Μαρασλειακών. Απολύεται το 1924, επανέρχεται το 1926 και ένα χρόνο αργότερα βρίσκεται μαζί με την προοδευτική μερίδα του Εκπαιδευτικού Ομίλου. Πηγαίνει στο Κιλκίς με δυσμενή μετάθεση και το 1930-1933 μετεκπεδεύεται στο Παρίσι και το Βερολίνο. Το 1934 γίνεται η πρώτη γυναίκα γυμνασιάρχης και το 1937 αναλαμβάνει να ιδρύσει το «Πρότυπο Ειδικό Σχολείο Αθηνών», το 1943 συμμετέχει στο Κεντρικό Συμβούλιο της ΕΠΟΝ, συνεχίζει την εργασία που άρχισε με το Γληνό, σχεδιάζει το πρόγραμμα της ΠΕΕΑ για μια «Δημοκρατική Παιδεία» και αναλαμβάνει την οργάνωση και λειτουργία του Παιδαγωγικού Φροντιστηρίου της Τύρνας. Το 1945 απολύεται και το 1946 συμμετέχει στο φροντιστήριο της ΕΠΟΝ και στην εφημερίδα «Νέα Γενιά». Το 1948 εξορίζεται στο Τρίκερι και εφαρμόζει ένα μορφωτικό πρόγραμμα εκπαίδευσης για τις συνεξόριστές της. Κατά τη διάρκεια της πορείας της αναπτύσσει πλούσια αρθρογραφία με θέματα παιδαγωγικά, πολιτικά και κοινωνικά. Η Ρόζα Ιμβριώτη ενταγμένη σε παιδαγωγικούς και κοινωνικούς αγώνες εργάστηκε για τη δημιουργία ενός εκπαιδευτικού προγράμματος βασισμένο στο «Νέο Σχολείο» το οποίο θα βρίσκεται σε σχέση αλληλεπίδρασης με το κοινωνικό γίγνεσθαι.

Rosa Imvrioti was born in Athens in 1898, she studied Philosophy at the University Athens and continued her studies in Berlin and Paris. In 1924 participates in the reform effort in Maraslio combining the virtues of work and school dialectical perspective the dialectic of history. Due to innovative teaching initiatives accused materialistic teaching and this category is the occasion of Marasleians. Dismissed in 1924, restored in 1926 and a year later she was there with the progressive elements of the Educational Group. She was in Kilkis with unfavorable shift and in 1930-1933 she educated in Paris and Berlin. In 1934 became the first woman headmaster in a high school and in 1937 undertakes to establish the "Standard Special School of Athens", in 1943 participates in the Central Council of EPON continues the work begun with Glinos, designs the PEEA program for a "Democratic Education" and undertakes the organization and operation of the Education Tuition in Tyrna. In 1945 dismissed and in 1946 participates in the tutorial of EPON and the newspaper "New Generation". In

Πρακτικά του Ελληνικού Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης

(ΕΛΛ.Ι.Ε.Π.ΕΚ.), 7ο Πανελλήνιο Συνέδριο 10,11,12 Οκτωβρίου 2014

1948 exiled in Trikeri and implement an educational training program for the women there. During the course of developing many articles with pedagogical, political and social issues. Rosa Imvrioti integrated into educational and social struggles worked to create an educational program based on the "New School" which is interacting with society.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: παιδαγωγικό έργο, πρότυπο ειδικό σχολείο Αθηνών, κοινωνικός και πολιτικός αγώνας.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι μελετητές ερευνώντας τη ζωή και τη δράση της Ρόζας Ιμβριώτη, παρατηρούν τις πρωτίες που διεκδίκησε και πέτυχε. Ήταν η πρώτη γυναίκα που κλήθηκε και δίδαξε σε ανώτερο εκπαιδευτικό ίδρυμα. Ήταν από τα ιδρυτικά στελέχη του Συνδέσμου για τα δικαιώματα της γυναίκας (Ζιώγου – Καραστεργίου, 2006). Έγινε η πρώτη γυναίκα Γυμνασιάρχης. Ήταν η πρώτη γυναίκα που ίδρυσε το πρώτο στην Ελλάδα σχολείο για παιδιά με νοητική υστέρηση. Από τους πρώτους που τάχθηκαν στις γραμμές της Εθνικής Αντίστασης. Από τους ιδρυτές της ΕΠΟΝ, της Ενιαίας Πανελληνίας Οργάνωσης Νέων. Μόνη αυτή, κατά την περίοδο της Κατοχής, ίδρυσε και λειτούργησε το Φροντιστήριο της Τύρνας, σε μια προσπάθεια ταχύρυθμης προετοιμασίας διδασκάλων του Δημοτικού (Βιογραφική Εγκυκλοπαίδεια του Νεωτέρου Ελληνισμού, 2011) Με δική της πρωτοβουλία στήθηκαν «τα κρυφά σχολεία» στους τόπους εξορίας των γυναικών στη διάρκεια του εμφυλίου. Τέλος, με τον άνδρα της Γιάννη Ιμβριώτη ίδρυσαν το Κέντρο Μαρξιστικών Μελετών.

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΕΡΓΟ – ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ

Η Ρόζα Ιμβριώτη προερχόταν από αστική οικογένεια της Αθήνας. Ο πατέρας της Νίκος Ιωάννου, ήταν καθηγητής της Φιλολογίας και καταγόταν από τη Νιγρίτα Σερρών. Η μητέρα της ήταν από εύπορη οικογένεια εμπόρων της Μικράς Ασίας. Στο σπίτι της σύχναζαν οι πολιτικοποιημένοι αστοί της εποχής, οι περισσότεροι κυρίως βενιζελικοί. Κοντά τους διδάχθηκε την κοινωνία, τις αντινομίες, τις αδικίες της, αλλά κυρίως τη σημασία της ουσιαστικής βοήθειας στο λαό. Μια ουσιαστική προσφορά είναι, να μορφωθεί ο ελληνικός λαός, ώστε να ισχυροποιηθεί η σκέψη του και να καλλιεργηθεί η κριτική ικανότητα, ώστε να συνειδητοποιήσει την πραγματικότητά του και να αναζητήσει μόνος του τρόπους διεκδίκησης των δικαιωμάτων του και βελτίωσης της θέσης του. Εν ολίγοις η Ιμβριώτη στην τρυφερή της ηλικία από γονείς και φίλους διδάχθηκε την αξία της γνώσης και του αγώνα και με αυτά γαλούχησε τις γενιές των μαθητών της (Βιογραφική Εγκυκλοπαίδεια του Νεωτέρου Ελληνισμού, 2011).

Η μεγάλη αυτή παιδαγωγός και δασκάλα του 20ου αι. αγωνίστηκε για τα γυναικεία δικαιώματα, για την ισότητα των ανθρώπων, για το δικαίωμα όλων στη μόρφωση, για

ένα σχολείο, που θα συνδέει τον άνθρωπο με τη ζωή και θα τον ανεβάζει ηθικά και πνευματικά, για να γίνεται χρήσιμος κοινωνικά. Για την υλοποίηση του οράματός της διέθετε τα εξής όπλα. Στέρεη, ισχυρή και ουσιαστική παιδαγωγική μόρφωση. Θάρρος, αγωνιστικότητα, υπομονή και επιμονή, σεβασμό στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια, αληθινό ενδιαφέρον για τον άνθρωπο και ιδιαίτερα για τις πιο ευπαθείς κοινωνικά ομάδες, όπως οι γυναίκες, τα παιδιά, οι λαϊκές και άπορες κοινωνικά τάξεις, οι μετανάστες.

Η παρουσία της στον «ιδεών τη χώρα», δηλώνεται το 1910 με τη δημοσίευση ποιημάτων της στο λογοτεχνικό περιοδικό «Πίνακοθήκη». Το 1914 η Ιμβριώτη απόφοιτη του Αρσακείου και πρωτοετής φοιτήτρια της Φιλοσοφικής διδάσκει στο Κυριακό Σχολείο Εργατριών. Το Σχολείο αυτό είχε ιδρύσει το Εργατικό Κίνημα Αθηνών. Λειτουργούσε κάθε Κυριακή και οι εργάτριες διδάσκονταν ανάγνωση, γραφή και αριθμητική. Στις εμπειρίες αυτές θα πρέπει να αναζητήσουμε τις ρίζες της πολύπλευρης δραστηριότητας που θα αναπτύξει αργότερα σε θέματα όπως η ανανέωση του σχολείου, ο εκσυγχρονισμός του κράτους, η ισοτιμία των γυναικών, το δικαίωμα των παιδιών του λαού στη μόρφωση (Γαζή, 2011). Τα κοινωνικά αυτά προβλήματα από το 1917 θα γίνουν σταθερά σημεία των αναζητήσεών της και θα καθορίσουν τη δράση της ως το τέλος της ζωής της.

Σπούδασε φιλολογία και το 1917 διορίστηκε ως τριτοβάθμια ελληνοδιδασκάλισσα στο 1ο Ελληνικό Σχολείο Θηλέων Αθηνών. Το ενδιαφέρον της για την εκπαίδευση, την έφερε στον Εκπαιδευτικό Όμιλο, σε ένα χώρο όπου οι ιδεολογικές συζητήσεις σε κοινωνικό και πολιτικό επίπεδο ήταν σε διαρκή προτεραιότητα. Εκεί γνώρισε σπουδαίους προοδευτικούς παιδαγωγούς και διανοούμενους της χώρας και έζησε από κοντά τον αγώνα τους για την εκπαιδευτική και κοινωνική μεταρρύθμιση. Μετά την Αύρα Θεοδωροπούλου και τον κύκλο της, ο Δ. Γληνός και ο Αλ. Δελμούζος με τον κύκλο του Εκπαιδευτικού Ομίλου άσκησαν καταλυτική επίδραση στις ιδέες της με τις εκπαιδευτικές επιλογές τους και τις διακηρύξεις τους για το Σχολείο Εργασίας στο πλαίσιο του σοσιαλισμού, που κέρδιζε έδαφος και φαινόταν ότι έδινε απαντήσεις σε πολλά κοινωνικά προβλήματα. Παράλληλα, συστρατεύτηκε στον αγώνα για τα δικαιώματα της γυναίκας στη μόρφωση, στην εργασία, στη συμμετοχή στο πολιτικοκοινωνικό γίγνεσθαι.

Σταθμός στην πορεία της είναι η συμμετοχή της στη μεταρρυθμιστική προσπάθεια που επιτελείτο στο Μαράσλειο Διδασκαλείο το 1924. Στο ανώτερο αυτό σχολείο είχε την ελευθερία από το Διευθυντή του Μαρασλείου Δελμούζο να συνδυάσει από την έδρα τις αρετές του σχολείου εργασίας και τη διαλεκτική οπτική στη διδασκαλία της ιστορίας. Αναπτύσσει το ιστορικό πιστεύω της σε μια σειρά άρθρων στο περιοδικό του Δ. Γληνού Αναγέννηση ως εξής: Ο σκοπός της ιστορίας στη Μέση εκπαίδευση, είναι να γνωρίσουν τα παιδιά τους νόμους και τη γένεση της σημερινής κοινωνίας. Ως εκ τούτου θα εξετάσουν τα διάφορα γεγονότα αλυσιδωτά κατά τη λογική τους συνάφεια, ώστε να μη χάσουν το σύνολο της ζωής.

Στις πρωτοποριακές για τα δεδομένα της εποχής διδακτικές πρωτοβουλίες της η εύθραυστη αστική τάξη θα βάλει φρένο δημιουργώντας τα «Μαρασλειακά». Ο φόβος της εξάπλωσης των κομμουνιστικών ιδεών μετά τη μικρασιατική καταστροφή και την καταβράθρωση της Μεγάλης Ιδέας οδήγησε στην ανατροπή της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης που επιχειρείτο στο Μαρασλειο και στην απόλυση της Ιμβριώτη από τη Μέση Εκπαίδευση το Φεβρουάριο του 1926 (Ρεπούση, 2012). Η πολυεπίπεδη δράση της θα διακοπεί το φθινόπωρο του 1927 όταν μαζί με το σύζυγό της, Ιμβριώτη θα φύγει για τη Γερμανία και θα παραμείνει στο Βερολίνο ως τον Αύγουστο του 1930. Η παραμονή και οι σπουδές της σε μια χώρα που οι εκπαιδευτικοί πειραματισμοί βρίσκονταν σε διαρκή προτεραιότητα, θα πλουτίσουν τον προβληματισμό της σχετικά με τις εξελίξεις στο μέτωπο της Προοδευτικής Εκπαίδευσης. Η επικράτηση των βενιζελικών δυνάμεων το 1928 και η ανάληψη του Υπουργείου Παιδείας από το Γεώργιο Παπανδρέου θα τις ανοίξουν πάλι τις πόρτες της Μέσης Εκπαίδευσης και θα την ξαναφέρουν στην Ελλάδα. Για όλη τη δεκαετία του '30 θα μείνει μακριά από κάθε πολιτική δραστηριότητα, όχι όμως και εκπαιδευτική, συμμορφούμενη προς το ιδιώνυμο. Στο διάστημα αυτό θα αναγνωριστεί η ως τότε προσφορά της στην εκπαίδευση, θα συνεκτιμηθούν οι σπουδές και οι ικανότητές της και θα είναι η πρώτη γυναίκα που το 1934 θα προαχθεί στο βαθμό του Γυμνασιάρχη και θα αναλάβει το γυμνάσιο του Κιλκίς (Weiler, 1989). Η προαγωγή αυτή έρχεται σαν δικαίωση των αγώνων της για την αναγνώριση των γυναικείων ικανοτήτων. Ο Ιμβριώτης, επισημαίνουμε εδώ, ήδη από το 1932 είναι υφηγητής στην έδρα της ψυχολογίας της Φιλοσοφικής της Θεσσαλονίκης.

Η επικράτηση του Μεταξά το 1936 την απομάκρυνε από το σχολείο, αλλά δεν την απέλυσε. Η μη απόλυσή της σε μια εποχή εκφασισμού της χώρας, κατά την οποία ο αντικομμουνιστικός μηχανισμός του Μανιαδάκη εκτόπιζε σημαντικούς της φίλους όπως το Γληνό, δημιουργεί όντως ερωτηματικά. Δεν μειώνει όμως στο ελάχιστον το έργο και την προσφορά της στην ελληνική κοινωνία και στην ελληνική εκπαίδευση. Η στάση αυτή θα της καλλιεργήσει την ιδέα της ίδρυσης σχολείου για παιδιά με νοητική υστέρηση και θα το προτείνει στον Μεταξά. Αυτός θα δεχτεί την πρόταση. Έτσι από το Μάρτιο του 1937 ως τον Οκτώβριο του 1940 θα λειτουργήσει στην Καισαριανή το Πρότυπο Ειδικό Σχολείο Αθηνών, το οποίο θα οργανώσει η παιδαγωγός και θα διευθύνει ως το 1946, οπότε και θα απολυθεί οριστικά λόγω της συμμετοχής της στην Εθνική Αντίσταση και την επίσημη ένταξή της στο ΚΚΕ. Η ίδρυση και οργάνωση του ΠΕΣΑ είναι μια μεγάλη απόδειξη των ικανοτήτων της παιδαγωγού και της ευφυΐας της στο να συνδυάζει άριστα τη θεωρία με την πράξη. Εκεί εφαρμόστηκαν οι αρχές της προοδευτικής εκπαίδευσης και μυήθηκαν σ' αυτές και οι δάσκαλοι, οι οποίοι κάτω από την εποπτεία της κλήθηκαν να διδάξουν τα ειδικά παιδιά. Έγινε ένας άριστος συνδυασμός των παιδαγωγικών επιταγών της Μοντεσσόρι, του Πεσταλότσι, του Ντεκρολύ. Εφαρμόστηκαν πρωτοποριακές μέθοδοι διδασκαλίας με κυρίαρχη την Ενιαία Συγκεντρωτική Διδασκαλία, προσαρμοσμένη στις ανάγκες του Ειδικού Σχολείου.

Ο ιδρυτικός Αναγκαστικός Νόμος (Α.Ν. στο εξής) 453 της 30^{ης} Ιανουαρίου του 1937 ονόμασε το σχολείο ως «Ειδικόν Σχολείον Ανωμάτων και Καθυστερημένων Παίδων»

που είχε ως σκοπό την «σωματική, πνευματική και ηθική περίθαλψιν των ανωμάλων και καθυστερημένων παιδών» (Α.Ν. 453/1937). Μάλιστα στον ίδιο νόμο υπήρξε πρόβλεψη για την ίδρυση και άλλου ειδικού σχολείου ή ειδικών τάξεων προσαρτημένων σε λειτουργούντα πολυτάξια δημοτικά σχολεία. Η Ιμβριώτη, που κατά τον Καλαντζή (1985), δεν ρωτήθηκε για το όνομα του σχολείου, σχολίασε λίγους μήνες μετά την ίδρυσή του, τον Μάιο του 1937: Κινούμενη σε αυτό το πνεύμα, θεώρησε: Τα σχολεία αυτά για τα ανώμαλα και καθυστερημένα παιδιά πρέπει να τα λέμε απλά 'Ειδικά Σχολεία'. Και το πράγμα δηλώνουμε και τις σκληρές λέξεις αποφεύγουμε. (Ιμβριώτη, 1937α). Ο νεότερος νόμος, ο Α.Ν. 1049 της 27ης Ιανουαρίου του 1938, μετονόμασε το σχολείο σε «Πρότυπον Ειδικόν Σχολείον». Σύμφωνα με τον Καλαντζή (1985), αυτό έγινε κατόπιν προσωπικής παρέμβασης της Ιμβριώτη. Παρόλα αυτά, η Ιμβριώτη όταν αναφερόταν σε μαθητές του ειδικού σχολείου χρησιμοποιούσε τον όρο «ανώμαλα παιδιά» για να δηλώσει ένα ευρύ φάσμα παιδιών με προβλήματα συμπεριφοράς. Προγενέστεροι ξένοι συγγραφείς (π.χ. Binet, Descœudres) αλλά και σύγχρονοι ή μεταγενέστεροι Έλληνες συγγραφείς (π.χ. Ασπιώτης, 1964. Εξαρχόπουλος, 1953. Λαμπαδάριος, 1937) χρησιμοποίησαν επίσης τον όρο «ανώμαλα παιδιά». Κάτω από τις συνθήκες που προαναφέρθηκαν η Ιμβριώτη έγινε η πρώτη διευθύντρια του ΠΕΣΑ, ένα εγχείρημα που σηματοδότησε την πρώτη ουσιαστική κρατική παρέμβαση για την εκπαίδευση των παιδιών με νοητική καθυστέρηση και προβλήματα συμπεριφοράς. Το ΠΕΣΑ περιλάμβανε 6 τάξεις που διαρθρώνονταν σε 3 βαθμίδες, ενώ στην καθεμιά βαθμίδα αντιστοιχούσαν 2 τάξεις (Ιμβριώτη 1937α). Αργότερα, στις 2 Μαΐου του 1939, εκδόθηκε το Βασιλικό Διάταγμα που αναφερόταν στο σκοπό του ΠΕΣΑ και ρύθμιζε οργανωτικά ζητήματα της λειτουργίας του. Έναν όρο που ίσως είναι ενδεικτικός των αντιλήψεων των επιστημόνων της εποχής. Το ΠΕΣΑ βασίστηκε στο μοντέλο του Γερμανικού «βοηθητικού σχολείου» (Hilfsschule) που εμφανίστηκε στο τέλος του 19ου αιώνα. Η φιλοσοφία του αναλυτικού προγράμματος φαινόταν ότι είχε δεχτεί μια ισχυρή επίδραση από το σχολείο εργασίας αλλά και διάφορα ρεύματα της «προοδευτικής αγωγής» της εποχής του μεσοπολέμου (Ιμβριώτη, 1937β, 1939α). Ο Καλαντζής (1985) αναφέρει χαρακτηριστικά: Ό,τι μοντέρνο εφαρμοζόταν στα Ειδικά Σχολεία του εξωτερικού, το εφαρμόσαμε κι εμείς (Σχολείο εργασίας, ενιαία διδασκαλία, ολική μέθοδος στην ανάγνωση και γραφή κλπ.). Παρότι η ιδέα και ο σχεδιασμός του ΠΕΣΑ βασίστηκε στο μοντέλο του Γερμανικού «βοηθητικού σχολείου», η Ιμβριώτη επέλεξε να μην αντιγράψει μιμητικά το πρότυπό της αλλά να το προσαρμόσει στην ελληνική εκπαιδευτική και κοινωνική πραγματικότητα. Η ίδια γράφει: Προτίμησα την ονομασία 'Ειδικά Σχολεία' κι όχι 'βοηθητικά', όπως τα λένε συνηθισμένα, επειδή δεν πρόκειται απλώς για μια βοήθεια που θα δοθεί λίγον καιρό στο παιδί, για να κερδίσει πίσω την τάξη του στο σχολείο, παρά για 'ειδικό' αντίκρυσμα. (Ιμβριώτη, 1939α) Το ΠΕΣΑ άρχισε να λειτουργεί στο Γυμναστήριο της Νήαρ Ηστ την άνοιξη του 1937 και από την 1^η Δεκεμβρίου του 1937 στο δικό του δημόσιο κτήριο στο χώρο του σκοπευτηρίου της Καισαριανής (Ιμβριώτη, 1938β. Καλαντζής, 1985). Το σχολείο έκλεισε τον Οκτώβριο του 1940 με την έναρξη του ελληνοϊταλικού πολέμου (Καλαντζής, 1985). Μετά την απελευθέρωση από τη γερμανική κατοχή, η Ιμβριώτη έκανε προσπάθειες να ξαναλειτουργήσει το σχολείο.

Πρακτικά του Ελληνικού Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης

(ΕΛΛ.Ι.Ε.Π.ΕΚ.), 7ο Πανελλήνιο Συνέδριο 10,11,12 Οκτωβρίου 2014

Ωστόσο η Ιμβριώτη, που κατά το διάστημα της κατοχής είχε συμμετάσχει στο Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο (Ε.Α.Μ.) και την Ενιαία Πανελλαδική Οργάνωση Νέων (Ε.Π.Ο.Ν.), λίγους μήνες μετά την έναρξη του ελληνικού εμφυλίου πολέμου το Νοέμβριο του 1946, τέθηκε σε διαθεσιμότητα.

Κατά τη δεκαετία '40-'50 το αγωνιστικό τρίπτυχο της Κατοχής και της Αντίστασης «Ψωμί, Παιδεία, Ελευθερία» θα την οδηγήσει στο Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο από την ίδρυσή του και θα λάβει μέρος σ' όλες τις αγωνιστικές κινητοποιήσεις. Σημαντική ήταν η συμμετοχή της και στην Ενιαία Πανελλαδική Οργάνωση Νέων (ΕΠΟΝ) και στη Γραμματεία της Παιδείας της Πολιτικής Επιτροπής Εθνικής Απελευθέρωσης (ΠΕΕΑ), όπου μαζί με τους παιδαγωγούς Σωτηρίου και Παπαμαύρο θα εκπονήσουν υπό την καθοδήγηση και έμπνευση του Γληνού το «Σχέδιο μιας Λαϊκής Παιδείας», που αποτελεί την εκπαιδευτική μεταρρυθμιστική πρόταση της ΠΕΕΑ, ενόψει της νέας σοσιαλιστικής κοινωνίας, που προσδοκούσαν να προκύψει.

Ως παιδαγωγός στη Γραμματεία της Παιδείας της ΠΕΕΑ και με προτροπή του Πέτρου Κόκκαλη θα αναλάβει την οργάνωση και λειτουργία του Παιδαγωγικού Φροντιστηρίου της Τύρνας (Ιμβριώτη, 1962). Τα παιδαγωγικά φροντιστήρια που δημιουργήθηκαν από την ΠΕΕΑ σε συνθήκες κατοχής λίγο πριν την απελευθέρωση, σκοπό είχαν την ταχύρυθμη εκπαίδευση και προετοιμασία δασκάλων, ώστε να μπορέσουν να λειτουργήσουν τα δημοτικά σχολεία μετά την αποχώρηση των στρατευμάτων κατοχής.

Μετά την απελευθέρωση, μέλος πλέον του ΚΚΕ, θα συνεργαστεί με την «επιστημονική εταιρεία μελέτης νεοελληνικών προβλημάτων», «Επιστήμη -Ανοικοδόμηση» (ΕΠ-ΑΝ), κυρίως σε θέματα της αρμοδιότητάς της. Για την περαιτέρω προώθηση των εκπαιδευτικών προβλημάτων, θα πρωτοστατήσει στην επανίδρυση του Εκπαιδευτικού Ομίλου.

Η Ιμβριώτη ξεκίνησε το ταξίδι της στην εξορία την Άνοιξη περίπου του 1948 με πρώτη στάση τη Χίο και το τελείωσε το 1951 στο Τρίκερι. Η παιδαγωγός έδειξε αξιοθαύμαστη αντοχή στα βασανιστήρια και δεν υπέκυψε στις πιέσεις να αποκηρύξει τις ιδέες της. Σταθερή στις πολιτικές της πεποιθήσεις εμπνεύστηκε και έβαλε σε εφαρμογή ένα μορφωτικό πρόγραμμα εκπαίδευσης για τις συνεξόριστες. Ο στόχος της λειτουργίας αυτού του «σχολείου» ήταν πολλαπλός. Απέβλεπε αρχικά να μάθουν γράμματα οι αναλφάβητες και οι αγράμματα, να αναπληρώσουν τα χαμένα σχολικά τους χρόνια όσες ο εμφύλιος και η εξορία υποχρέωσε να διακόψουν τις σπουδές τους, να προετοιμαστούν για περαιτέρω σπουδές όσες είχαν ανάλογες φιλοδοξίες.

Για την υλοποίηση του εκπαιδευτικού-εκπολιτιστικού προγράμματος συνεργάστηκε μια ομάδα από 52 δασκάλες και των δύο βαθμίδων, οι οποίες είχαν εκτοπιστεί λόγω της συμμετοχής τους στο ΕΑΜ. Κάτω από την επίβλεψη της Ιμβριώτη, η εκπαιδευτική ομάδα κατάρτισε «Μορφωτικό Πρόγραμμα» κατάλληλο να καλύψει μεθοδικά και διαλεκτικά κατά το δυνατόν όλες τις ανάγκες των εκτοπισμένων για σωστή μόρφωση. Καθώς και ειδικό πρόγραμμα για τα μικρά παιδιά που συνόδευαν τις μητέρες στην εξορία.

Οι «εκπαιδευτικές», όπως τις αποκαλούσαν, δίδαξαν ανάγνωση και γραφή σε 230 περίπου αναλφάβητες και 380 αγράμματες. Έκθεση στη δημοτική γλώσσα, γραμματική, αριθμητική, γεωγραφία, ιστορία στις γυναίκες που είχαν εγκαταλείψει το δημοτικό σχολείο στις μεσαίες και τελευταίες τάξεις και ήταν περίπου 470. Σε 80 μαθήτριες γυμνασίου που υποχρεώθηκαν σε απομάκρυνση από το σχολείο και οδηγήθηκαν στην εξορία λόγω της συμμετοχής τους στην ΕΠΟΝ οι καθηγήτριες δίδαξαν τα αντίστοιχα μαθήματα κάθε τάξης ανάλογα με την ειδικότητά τους. Τέλος, στις 15 απόφοιτες του Γυμνασίου που απέβλεπαν σε πανεπιστημιακές σπουδές μετά την απελευθέρωσή τους έγινε προσπάθεια προετοιμασίας για εισαγωγικές εξετάσεις.

Η Ιμβριώτη έφυγε από το Τρίκερι λίγο πριν εκπνεύσει το 1951, ευνοημένη από το μικρό δημοκρατικό διάλειμμα διακυβέρνησης της χώρας από το Νικόλαο Πλαστήρα. Η εξορία και οι ταλαιπωρίες δεν έκαμψαν διόλου το ηθικό της ούτε άλλαξαν τις πολιτικές της πεποιθήσεις και η διάθεσή της για κοινωνικούς αγώνες διατηρήθηκε ακμαία, όπως επιβεβαιώνεται από τη δράση στο κόμμα και τα δημοσιεύματά της. Γι' αυτό τα δημοσιεύματά της δεν είναι μόνο παιδαγωγικού χαρακτήρα, αλλά και πολιτικού, σύμφωνα με τις αρχές του κόμματος το οποίο υπηρετεί.

Με επιφυλλίδες, άρθρα, επιστημονικές μελέτες παιδαγωγικού χαρακτήρα, βιβλία, διαλέξεις και παρεμβάσεις στη διακυβέρνηση του τόπου από τις εκάστοτε δεξιές ή κεντρώες πολιτικές δυνάμεις, θα ασκήσει κριτική σε όλο το φάσμα της πολιτικής τους έκφρασης και δυναμικά θα διαδηλώσει τις σοσιαλιστικές της ιδέες. Την περίοδο αυτή αρθρογραφεί στα περιοδικά: Επιθεώρηση τέχνης, Σύγχρονα Θέματα, Ελληνική Αριστερά, Νέα Οικονομία, Παραγωγικότητα, Πολιτική-Οικονομική Έρευνα, Πυρσός, Δελτίο Ελληνορουμανικού Συνδέσμου, Κομμουνιστική Επιθεώρηση. Άρθρα και επιφυλλίδες στις εφημερίδες: Αυγή, Ριζοσπάστης, Οδηγητής. Δημοσιεύει τα βιβλία: Ανθρωπιστική Παιδεία, Αθήνα 1955, Το κατηγορώ της Νεολαίας, εκδ. Παιδαγωγική, Αθήνα 1972, Η αυξημένη ωριμότητα των νέων, εκδ. Παιδαγωγική, Αθήνα 1974, Παιδεία και Κοινωνία, Σύγχρονη εποχή, Αθήνα 1980.

Σχετικά με το σχολικό της πιστεύω καταθέτουμε εδώ ότι από τα νεανικά της δημοσιεύματα η παιδαγωγός στη δεκαετία του '20 συντάχθηκε με το σχολείο εργασίας και επειδή ήταν μαθήτρια του Γληνού έχουμε κάθε λόγο να πιστεύουμε ότι οι μεταρρυθμιστικές του επιλογές την εξέφραζαν πλήρως. Η ίδια υποστήριζε πως το κάθε εκπαιδευτικό σύστημα είναι γέννημα της κοινωνίας του, της οποίας τις ανάγκες υπηρετεί. Αν η κοινωνία αλλάξει, πρέπει να αναπροσαρμοστεί και το εκπαιδευτικό σύστημα στη βάση των αναγκών της προκειμένου να την υπηρετήσει σωστά.

Στη δεκαετία του '40 πάλι στο πλευρό του Γληνού θα εργαστεί για το «Σχέδιο μιας Λαϊκής Παιδείας», μοντέλο εκπαίδευσης μιας σοσιαλιστικής κοινωνίας. Αυτό το μοντέλο σχολείου περισσότερο διευρυνμένο και οροθετημένο προτείνει η Ρόζα Ιμβριώτη από τη δεκαετία του '50 και μετά. Το σχολείο αυτό χαρακτηρίζεται δημοκρατικό και έχει ως προς τη δομή, την έννοια, τα χαρακτηριστικά, το πρόγραμμα, τις μεθόδους διδασκαλίας, τους μερικούς και γενικούς του σκοπούς ως πρότυπο το Ενιαίο Σχολείο Εργασίας της Ρωσίας, το οποίο τόσο πολύ στηρίχτηκε

στις αρχές της Νέας Αγωγής. Ακρογωνιαίος λίθος του είναι ο πολυτεχνισμός. Ο πολυτεχνισμός ως μάθημα γενικής παιδείας το διαπερνά από τις τρεις τελευταίες τάξεις της πρώτης βαθμίδας ως την ολοκλήρωσή του και αποβλέπει σταθερά στη δημιουργία του ολόπλευρα καλλιεργημένου ανθρώπου. Τι ακριβώς είναι πολυτεχνισμός και πολυτεχνική εκπαίδευση εξηγεί η παιδαγωγός σε διάλεξή της ως εξής: «Όλοι οι μαθηταί να μάθουν κοντά στον Πλάτωνα να χειρίζονται και να χρησιμοποιούν τας απλές μηχανάς, τα νέα εργαλεία, τας νέας συσκευάς, να διδαχθούν τας αρχάς του εξηλεκτρισμού, τας τεχνολογικάς μεθόδους της εργασίας. Αυτή είναι η λεγόμενη Πολυτεχνική μόρφωσις. Αυτή θα συνδέσει δημιουργικά το σύστημα, το περιεχόμενον, την μέθοδον εργασίας της γενικής μορφώσεως με τας νέας συνθήκας και τα απαραίτητους ανάγκας της σημερινής παραγωγής».

Το εκπαιδευτικό σύστημα που υποστήριξε η Ιμβριώτη ως το πλέον κατάλληλο για την αγωγή της νέας γενιάς στηρίζεται:

Στη διαπαιδαγώγηση με την εργασία, που αποβλέπει:

- Στη σύνδεση πνευματικής και χειρωνακτικής εργασίας.
- Στη σύνδεση θεωρίας και πράξης.
- Στην ολόπλευρη και αρμονική ανάπτυξη της ανθρώπινης προσωπικότητας.

Στη δημοκρατική εκπαίδευση που προϋποθέτει:

- Τη δημιουργία ίσων όρων δυνατοτήτων απόκτησης μόρφωσης για όλους.
- Κρατικό και κοινωνικό χαρακτήρα όλων των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων.
- Ενιαίο σύστημα λαϊκής εκπαίδευσης.
- Διαμόρφωση επιστημονικής κοσμοθεωρίας στους διδασκομένους.
- Συνεπή πραγματοποίηση της αρχής του πολυτεχνισμού στο γενικό σχολείο.
- Συνένωση της θεωρίας με την πρακτική και εκπαίδευση πάνω σε παραγωγικές δραστηριότητες.
- Συνεργασία σχολείου, οικογένειας και κοινωνικού περιβάλλοντος στη διαπαιδαγώγηση και την εκπαίδευση της νέας γενιάς..

Η Σύνδεση του σχολείου με την παραγωγή επιτυγχάνεται:

- Με την πολυτεχνική εκπαίδευση.
- Με τις υποχρεωτικές εκδρομές στους τόπους παραγωγής.
- Με την εργασία των μαθητών σε σχολικούς αγρούς, σχολικά εργαστήρια, εργοστάσια και με διάφορες μορφές συμβολής τους στην εθνική οικονομία.

Με τη Ρόζα Ιμβριώτη και τους αγώνες της για μια καλύτερη εκπαίδευση, για μια δικαιότερη κοινωνία στο πλαίσιο του σοσιαλισμού, κλείνει η μεγάλη σειρά των προοδευτικών παιδαγωγών. Αλλά το έργο και η δράση της αποκαλύπτουν ότι τον αγώνα της για να αποκτήσει η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση κοινωνική υποδομή τον έκανε με όπλα της το πάθος και την πίστη στις ιδέες και τα οράματά της.

Βιβλιογραφία

Πρακτικά του Ελληνικού Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης

(ΕΛΛ.Ι.Ε.Π.ΕΚ.), 7ο Πανελλήνιο Συνέδριο 10,11,12 Οκτωβρίου 2014

Βιογραφική Εγκυκλοπαίδεια του Νεωτέρου Ελληνισμού 1830-2010 – Αρχαία Ελληνικής Βιογραφίας, Τόμος Γ (2011). Εκδόσεις Μέτρον.

Γαζή, Ε. (2011). *Πατρίς, θρησκεία, οικογένεια. Ιστορία ενός συνθήματος (1880-1930)*. Αθήνα: Πόλις.

Ρεπούση, Μ. (2012). *Τα Μαρασλειακά (1925-1927)*. Αθήνα: Πόλις.

Ιμβριώτη, Ρ. (1938, Σεπτέμβριος-Οκτώβριος). Η εργασία του Προτύπου Ειδικού Σχολείου Αθηνών» (1937-1938), π. *Σχολική Υγιεινή*, Έτος Γ', τχ. 18-19, σ. 17-30.

Ιμβριώτη, Ρ. (1962). Το Φροντιστήριο της Τύρνας, π. *Επιθεώρηση Τέχνης, Χρόνος Η' Τ. ΙΕ*, τχ. 87-88, σ. 315-316.

Ζιώγου – Καραστεργίου, Σ. (2006). *Διερευνώντας το Φύλο: Η διάσταση του φύλου στη Γενική, Επαγγελματική και Συνεχιζόμενη Εκπαίδευση*. Θεσσαλονίκη: Βάνιας.

Weiler, K. (1989). Women's History and the History of Women Teachers. *Journal of Education*, Vol. 171, No. 3, pp. 9-24

Καλαντζής, Γ. Κ. (1985). Στον αστερισμό του Δημήτρη Γληνού. Κώστας Σωτηρίου, Ρόζα Ιμβριώτη, Μιχάλης Παπαμαύρος. Αθήνα: Δίπτυχο.

Ιμβριώτη, Ρ. (1937α). Ειδικά σχολεία για ανώμαλα και καθυστερημένα παιδιά. *Παιδαγωγική*, 13, 180-183.

Ασπιώτης, Α. Α. (1964). Τα ανώμαλα και απροσάρμοστα παιδιά. Αθήνα: Ινστιτούτο Ιατρικής Ψυχολογίας και Ψυχικής Υγιεινής.

Λαμπαδάριος, Ε. Ν. (1937). Συμβολή εις την ψυχομετρίαν του ανωμάλου Έλληνοσ μαθητού και αρχαί οργανώσεως του πρώτου σχολείου ανωμάτων παιδων παρ' ημίν. *Σχολική Υγιεινή*, 7, 5-16.

Εξαρχόπουλος, Ν. (1953). Ψυχικά ανωμαλίες των παιδων και τρόποι βελτιώσεως αυτών. Αθήνα: Αποστολική Διακονία.

Ιμβριώτη, Ρ. (1937β). Ειδικά σχολεία για ανώμαλα και καθυστερημένα παιδιά. *Παιδαγωγική*, 14-15, 195-199.

Ιμβριώτη, Ρ. (1938β). Η εργασία του Πρότυπου Ειδικού Σχολείου Αθηνών. *Σχολική Υγιεινή*, 18-19, 17-30.

Ιμβριώτη, Ρ. (1939α). Ανώμαλα και καθυστερημένα παιδιά. Πρώτος χρόνος του Προτύπου Ειδικού Σχολείου Αθηνών. Αθήνα: Ελληνική Εκδοτική Εταιρία.